

Flere spændende træer i Træregisteret

More interesting trees in the Tree Register

HANS ERIK LUND

Illustration overfor:
Detalje fra den sidste af von Langens ædelgraner i Dyrehaven

INDLEDNING

I DDÅ 2020-21 skrev jeg løst og fast om Træregisteret og nogle af de spændende træer deri. Men med i alt 1.388 registrerede træer, er der mange flere, som fortjener omtale.

Og det bliver ikke kun om de største træer, men træer, der har gjort indtryk på mig, så det er helt subjektivt.

MAMMUTTRÆET VED VALDEMARS SLOT

I 2012 blev der under en ekskursion til Svanninge Bakker lejlighed til at træffe tidligere skovrider på Tranekær, Henrik Staun. Han havde godt styr på hvilke store træer, der befandt sig på Langeland og omegn, så vi lavede en aftale om at jeg skulle komme til Langeland, hvor han ville vise mig nogle af øens bemærkelsesværdige træer.

Vi aftalte at mødes ved Ambrosius-egen, der står på Tåsinge, ca. 1 km SV for Valdemars Slot. Den er jo et af landets store egetræer

Staun havde målt træets omkreds ad-

skillige gange før, og det var da også dagens første aktivitet. Men straks efter tog vi videre, og via en vanskeligt passérbar sti havnede vi ved et kæmpestort mammuttræ. Omkredsen blev målt til 6,95 m og højden til 28,5 m. I 2021 har Nanna Maria Rask målt omkredsen til 7,09 m, hvilket svarer til årringsbredden på 2,5 mm gennem de forgangne 9 år. Ikke ilde!

Træet har næsten samme omkreds som mammuttræerne på Knuthenborg, men de er til gengæld ca. 10 m højere.

Det lykkedes heldigvis også at få taget et foto af den 90-årige Henrik Staun ved træet. Han har, om nogen, været en naturens, skovbrugets og træernes mand.

For et par år siden blev stien til træet ryddet, så adgang til træet der nu er let.

ÆGTE KASTANJER PÅ LISELUND

Midt i oktober 2012 besøgte min kone og jeg Liselund Park på Møn. Her blev jeg imponeret over en gruppe på fire ægte kastanjer. De stod lidt udenfor et skovbryn og kom derved til deres ret på en fin måde.

Henrik Staun ved Mammuttræet ved Valdemars Slot

De 4 ægte kastanjer i Liselund Park

Med næsten 250 på bagen fylder de 4 ægte kastanjer pænt, selv i en stor park.

De blev målt til at være næsten 30 m høje, og det ene er knap 5 m i omkreds. Plantet i 1784 er de altså næsten 240 år gamle, og de viser tydeligt, at ægte kastanje klarer sig rigtig fint i Danmark.

Som det ses af det ene foto, har motorsaven været i gang på et tidspunkt, men træet har tilsyneladende ikke mistet vækstkraften.

Der er dog flere eksempler på at ægte kastanje ikke tåler kraftig vinterfrost, eksempelvis i Gerlevparken og ved den gamle planteskole i Folehaven. De har typisk skader i knæhøjde og mod nord.

VON LANGENS ÆDELGRAN I DYREHAVEN

von Langen indførte ædelgran i det danske skovbrug kort tid efter 1763. Arten gror godt, når den har passeret børnesygdomme og vildtbid, og den giver udmærket tømmer.

von Langen har givet navn til flere "Plantager", fx i Dyrehaven, Rude Skov, Sørup Hegn og i Farum Nørreskov.

I sidstnævnte findes stadig to store ædelgraner med højder på 46 og 47 m og omkredse på hhv. 4,74 og 4,62 m. De er let synlige fra Furesøens østlige side.

Men i Dyrehaven faldt den sidste af von Langens ædelgraner i 2021. Den havde set ret miserabel ud i nogle år, idet toppen var brækket af.

Træet var en del af en bevoksning, som stod på begge sider af vejen mellem

De sørgelige rester af von Langens ædelgraner i Dyrehaven

Klampenborg og Peter Lieps Hus. Bevoksningen indeholdt på et tidspunkt imponerende 1400 m³/ha!

Da Københavns Rådhus blev opført i årene omkring 1900, blev der anvendt tømmer fra denne bevoksning til loftet i Rådhusalen. Nu ligger den sidste sørgelige rest af denne plantage på skovbunden til glæde for insekter, svampe og planter.

SKOVRIDEREGEN - VEMMETOFTE

GL. SKOVRIDERGÅRD

I 1963-64 var jeg elev på Vemmetofte Adelige Jomfrukloster og boede på skovridergården.

Skovrideregen stod kun 100 m væk, men blev faktisk ikke vist stor interesse. Det gjaldt desværre også distriktets mange andre store ege.

Egen kan ikke måle sig med landets største, dens højde og omkreds er hhv.

Skovrideregen ved Vemmetofte gamle Skovridergård

21,5 m og 6,98 m (2010), men alligevel er den noget særligt, for den er ramt af lyn.

Forstkandidat Peter Friis Møller skriver at ege ofte rammes af lyn. En forklaring er at ege kan blive gamle og derfor i perioder af deres liv vil rage op over den øvrige bevoksning, og de står ofte i skovbryn eller solitært. Endvidere er ege i stand til at leve videre trods alvorlige skader. Tyndbarkede træers bark fugtmættes hurtigt og kan dermed lede lynet til jorden uden større beskadigelse.

Så vidt jeg husker, blev træet ramt af lynet i 2009, og der er allerede dannet en 10-15 cm bred kallus langs sårets venstre kant. Alderen til trods har ege en voldsom vækstkraft.

Der findes flere lynramte ege i Træregisteret og i mine notesbøger, fx Egedegegen.

VALDEMAREGEN OG FROSTRUPEGEN

Valdemaregen står i det sydlige skovbryn af Fruens Ege under Det Classenske Fideicommis, ca. 100 m øst for vejen mellem Sønder Kirkeby mod Karleby.

Det er en kæmpe stor eg. Med et volumen på 110 m³ måske Danmarks største. Ikke så højt, men tykt.

Træet ser meget livskraftigt ud, men skindet bedrager, for i 1914 blev dets hule indre forstærket og plomberet med beton af en englænder og hans 14-årige søn. Hullet var dengang så stort, at der næsten kunne være en hest med rytter i hullet, hvilket blev dokumenteret med et fotografi. Og plomberingen holder stadig trods de forgangne 100 år.

Men der er et andet træ på Lolland i en af Krenkerups skove, som gør Valdemaregen rangen stridig som landets største målt på volumen. Det er Frostrupegen, også kaldet Flådeegen.

Frostrupegens højde er i 1996 målt til 31 m, hvor Valdemaregen kun er 24 m høj. Diametrene er hhv. 2,77 og 3,12 m.

Valdemaregen ved Fuglsang

Frostrupegen

Grundfladen i brysthøjde ganget med højden og et formtal giver næsten samme volumen for de to træer, så en rangordning er ikke mulig uden nogle meget detaljerede målinger.

Frostrupegen og voksestedet blev fredet i 1951. Godsejeren har ikke ønsket træets præcise voksested oplyst i Træregisteret, og det på trods af, at der går en 50 m lang sti fra offentlig vej til træet, og at det er lovligt at færdes på vej og sti i private skove i dagtimerne.

Og lidt overraskende: på et luftfoto kan man se en meget tyk eg ligge 30 m mod nord for vejen. Den har jeg til gode at se næste gang jeg kommer til Lolland.

DE FORRÆDERISKE PLATANER

I parken til Marienborg Gods på Møn står der tre plataner plus resterne af en fjerde og noget større.

Ifølge Mads Lidegaard er der i Dansk Folkemindesamling omtalt en rideknægt, som ridsede kærestens navn ind i en af

De Forræderiske Plataner

platanernes bark. Da han året efter ville gense sine inskriptioner, var de ikke til at finde. På baggrund af dette onde varsel brød han med pigen.

Morale: man skal ikke skrive kæresters navne i barken på et platantræ.

Blodbøgen i Gråsten Præstegårdshave

BLODBØG – GRÅSTEN, STØVRINGGÅRD

KLOSTER OG KNUDEBØGEN I JÆGERSPRIS

I DDÅ 2020-21 omtaler jeg en blodbøg i Gråsten og i Kollund. Der var lidt disput om hvilken der var den tykkeste, og det endte med at være træet i Gråsten

Blodbøgen på Støvringgård

Præstegårdshave med en omkreds på 6,44 m.

I foråret 2022 besøgte jeg parken til Støvringgård Kloster lidt nord for Randers. Stedet fungerer ikke længere som kloster, det er blevet til lejligheder.

I parken var der flere interessante træer. En mand, der gik og flyttede nogle ting i et udhus, mente nok at det var Danmarks største bøgetræ. Træet synede nu ikke helt så stort, især når det blev set oppe fra hovedbygningens niveau. Men en måling afslørede en omkreds på hele 7,72, hvilket er markant større end de ovenfor nævnte fra Gråsten og Kollund.

I Jægerspris havde jeg et år tidligere registreret en stor og knudret bøg om vinteren. Den stod i et lille indelukke lige overfor Rejsestalden sammen med en lige så knudret stor eg og en halv snes vrangbøge.

Da jeg så træet igen en sommerdag, så var det altså en stor blodbøg! Omkreds 6,80 m, og dermed Danmarks næststykkeste registrerede.

Rekorder holder ikke altid så længe.

AHORN VED JÆGERSPRIS

100 m længere mod nord i forhold til blodbøgen står der i den vestlige vejside en kæmpe stor ær, som i efteråret 2019 havde en højde på 30 m og en omkreds på 4,82 m, så det er ikke landets største, men en af de ældste. Det menes at den er plantet i 1740, altså ca. 25 år før von Langen udøvede sit virke i Danmark.

Der har givetvis været plantet ær i mange af de store godsers parker, og hvorfra der er føget frø over hegnet. På den måde har ær langsomt kunnet brede sig på de steder, der passede den, især på Øerne, men von Langen har gjort æren til et skovtræ, som nu har bredt sig til store dele af landet. Ær kaldes også von Langens Fodspor.

Den store ær ved Jægerspris. Bemærk de to kvinder ved træets fod.

TJØRNER PÅ NORDPOLEN

For et par år siden var der en del avisskriveri om en gammel tjørn, som voksede i et område af De Gamles By i København, kaldet Nordpolen. Den skulle fjernes i forbindelse med at området skulle bebygges, såkaldt byudvikling. Omkredsen er 2,21 m (2018). Heller ikke den er blandt de

Tjørnen på Nordpolen

største, men den har unægtelig en imponerende form.

Men Danmarks Naturfredningsforening og mange andre gik i aktion, og fik politikerne til stoppe planerne. Indtil videre, i det mindste...

Der er ikke for mange træer i De Gamles By, og et pragteksemplar som den gamle hvidtjørn kommer ikke lige igen, så man burde gøre alt for at lade den være i fred.

PRAMDRAGEREGEN – LANGÅ, RANDERS

Pramdrageregen er omtalt af Helge Qvistorff i hans bog om "Berømte Danske Træer".

Pramdrageregen leder naturligvis tanker til pramdragernes hårde slid med at trække bådene op ad Gudenåen fra Randers til Silkeborg, ca. 75 km. Før jernbanens og bilernes indtog var transport ad søvejen næsten eneherkende.

Pramdrageregen ved Langaa

Jeg "måtte" derfor forsøge at finde den under en trætur til Jylland i 2022.

Voksestedet er i den sydligste ende af Langaa Egeskov, helt ned mod Gudenåen. Skoven, der ejes af Danmarks Naturfond, har gennem over 200 år været afgræsset af kreaturer.

Da træet er et hultræ (og altså ikke et "hult træ"), burde det være ret let at finde, men det tog alligevel en rum tid. GPS-koordinaterne passede ikke, og beskrivelsen var heller ikke til at greje. Men pludselig var Pramdrageregen foran mig!

Selv om ege har krogede grene, er øjer ikke særligt hyppige. Her har to grene taget retning bort fra hinanden og har så fortrudt.

Øjetræer har i fordums tid været anvendt som helbredende træer, og især ege med deres varighed og vækstkraft. Svagelige børn (fx med engelsk syge (rakitits), som skyldes mangel på D-vitamin) er blevet afklædt og ført gennem øjet. De er så at sige blevet født på ny. De afførte klude blev ofte hængende ved træet, som så kaldtes kludeege. En sådan findes stadig i Leestrup Skov ved Faxe.

Om Pramdrageregen har været anvendt på den måde, ved jeg ikke, men det er meget sandsynligt med en alder på 2-300 år.

Et stort antal af områdets ege er udnævnt til at være Livstræer, som altså skal bevares for eftertiden for at fremme biodiversiteten.

Det gælder også Pramdrageregen, der desuden er et øjetræ og tilegnet pramdragerne.

EGEDEEGEN – LYSTRUP

Egedeegen ved Lystrup i Sydsjælland er en af Danmarks tykke ege.

Sagnet fortæller om to døtre, der blev tildelt hvert sit egetræ, men den ene søster og hendes træ afgik desværre hurtigt ved døden.

Egedeegen

Første gang jeg så egen var en sommeraften i 2010, hvor dens omkreds blev målt til 8,01 m.

Ifølge Holten var omkredsen 7,8 m i 1998. Siden har jeg været forbi flere gange, og i foråret 2017 var målet 8,10 m. Træet har dermed, sin alder til trods, haft en årlig diametertilvækst på ca. 3 - 5 mm, og det er imponerende for sådan en ældre dame!

Jeg bemærkede ikke, at træet havde skader fra et lyn i 2010, men skaden ses tydeligt på billedet fra 2017.

Egedeegen blev fredet i 1932.

KVINDEEGENE I VEKSØ OG SKAFTERUP

Mange steder i Danmark (dog ikke i Sønderjylland) står der kvindetræer, også kaldt valgretstræer. De står der til minde om at kvinder (egentligt de 7 f-ere: fruentimmere, folkehold, fattige, fremmede, fallenter, fjolser og forbrydere) fik valgret og valgbarhed i 1915.

Sønderjylland (Nordslesvig) blev først genforenet med Danmark i 1920, så i den landsdel findes der ikke kvindeege.

De fleste kvindetræer er ege eller bøge, ofte opgravet i en nærliggende skov. De er herefter plejet så godt, at de slog an, og gjorde de ikke det, forsøgte man igen året efter.

Da loven om kvinders (og tyendes) valgret havde eksisteret i 100 år, kom der igen fokus på kvindetræerne.

I Veksø 25 km vest for København stod der en stor kvindeeg, men desværre stod den i kanten af en privat grund. Selv om træet var fredet, fik stedets nye lodsejer i 2012 træet beskåret til ukendelighed. Det affødte en masse avisskriverier, et sagsanlæg og en stor bøde.

De lokale kvinder tog i 2015 initiativ til at plante "Kvindeegens Datter" i et lille anlæg lidt øst for det andet træ.

Selve plantningen blev udført af et barnebarn, et oldebarn og et tipoldebarn af den oprindelige planter, Christine Tox-

Kvindeegens datter i Veksø

Kvindeegen i Skafterup, en røddeg

værd, og under stor festivitas med taler og pigegarde osv. Bedre kan det ikke blive!

Mange af kvindetræerne står i vejtrekanter eller steder hvor der er offentlig adgang, og ofte tæt på en ring af tingsten, hvor de lokale beboere gennem mange år har siddet og talt sig til rette om sagerne / tingene.

I Skafterup i den sydvestlige del af Sjælland er kvindeegen imidlertid en røddeg, og det er ret usædvanligt. Det får i det mindste nogle flotte høstfarver og har hurtig vækst og ofte en fin og rank stamme, så hvorfor ikke?

Også i Maribo står der en røddeg, som afløser det oprindelige kvindetræ.

BROMØLLETAKSEN OG TAKSEN PÅ SORØ AKADEMI

De fleste træinteresserede har hørt om Bromølletaksen. Den var sidst i 1960-erne genstand for en heftig diskussion mellem

skovrider Allan Hastrup fra Dønnerup og professor Johannes Lange. Diskussionen kulminerede i sensommeren 1970, hvor

Bromølletaksen 2011

Taksen ved Rektorgården på Sorø Akademi 2020

Dendrologisk Forening afholdt en ekskursion til Vestsjælland.

Hastrup mente, at træet havde været hæmmet af høj vandstand og skygge fra omkringstående bevoksning, så alderen måtte være mindst 500 år, med den størrelse træet havde. Heri var professor Lange ikke enig. Efter at have krydset klinger med diverse gode argumenter, blev der taget boreprøver fra træet, som viste at træet kun var ca. 140 år. I 2011 kunne Bromølletaksens omkreds måles til 3,66 m 1 m over terræn. Danmarks tykkeste!

Men stor var min overraskelse, da jeg i 2020 gik rundt blandt bygningerne på Sorø Akademi, og her så en stor taks. I modsætning til Bromølletaksen deler den sig i flere stammer helt nede fra basis. Omkredsen blev målt til 3,93 m, og selv om målet er taget 0,5 m over terræn, dvs. noget lavere end på Bromølletaksen, og Sorø-taksen deler sig helt nedefra, så har Bromølletaksen fået en alvorlig konkurrent.

AFSLUTNING

Det kan sikkert let udledes af ovenstående, at arbejdet med at registrere nogle af

de mest bemærkelsesværdige træer har givet masser af gode oplevelser.

Og det er helt fantastisk så mange venlige og hjælpsomme mennesker, jeg har mødt, når jeg har søgt eller spurgt nærmere om et træ.

KILDER

Træregisteret: www.dendron.dk/dtr

Internettet:

- <https://koebenhavn.dn.dk/vigtigste-sager/de-gamles-by/de-gamles-by-2020/>
- <https://www.jomfruensegede.dk/jomfruensegede>
- <https://www2.blst.dk/nfr/00365.00.pdf>
- https://archive.org/stream/gri_33125015153600/gri_33125015153600_djvu.txt

ØVRIGE KILDER

Hauberg, P.A., Lynnedslag i Skov, DST 1960, hefte 6.

Holten, N. E.: Kæmpeege i Danmark. En beskrivelse af de 30 tykkeste træer. DDÅ 1998.

Jørgensen, Laumann E., og Nielsen, P.C.: Nordsjællands Skove gennem 200 år. 1964.

Lange, Johannes og Ødum, Søren: Bromølletaksens alder. DDÅ 1970, side 208.

Lidegaard, Mads: Danske Træer fra Sagn og Tro, 1996.

Møller, Peter Friis og Staun, Henrik: Danmarks Træer og Buske. 2015.

Qvistorff, Helge: Berømte Danske Træer, 1995.

Rune, Flemming: Gribskov, 2009.